

Mikel Martinez

Antzerkiaren magia sortarazteko aktore bakarra eta ikusle bakarra baino ez omen da ezinbesteko. Mikel Martinezen azken lanak alde batetik bete-betean asmatu, bestetik, berriz, zorionez ikusle andana bildu du. Bakarrizketaren eremuan Maskaradaren partaide honek metatu duen esperientzia ez baita atzo goizekoa.

80ko hamarkadaren erdialdean Martinezek bakarleriaren ibilbideari hasiera eman nahi ziola adierazi zion taldeari. Honela, bere aurpegiaren geografian nabarmentzen den sudur okerra hartu zuen hizpide. 1987an, *Ni eta nire sudurra* titulua jarri zion tauletara eramanez lehen testu hari. Pirandello-ren idazki baten moldaketa genuen eta aktore bilbotarrak bere kasa egin zion aurre lanari.

Gogoan dut oraindik bere aurpegia ispilu puskatuaren hamaika zatitan islatutako antzezlanaren azken irudia. Garai hartan Bilbo Zaharreko tabernetan formato txikiko antzerki-emanaldiak egiten ziren aldiro. Eta sasoi hartan Martinezekin batera, Edorta Jimenezen kontatzeko trebetasuna edota gaur Madrilan sekulako sona eskuratu duen Anabel Seguraren lotsagabeko teatro erak ezagutu genituen.

Mikel Martinez ez da sekula Maskarada ama-taldetik aldendu eta bere azpiegituran oinarriturik bigarren urratsa eman zuen: *Kotrabaxua*. Lan honi buruz maiz egin dut berba han-hemenka eta bi datu baino ez ditut gogoratu. Euskaraz soilik sortu den ekoizpenik errentagarri eta ezagunenetakoa da, 300 emanalditik gora taularatu baitu. 1988an estreinatu zuen eta 1998. urteraino luzatu behar izan zuen eskaerak eten gabe jasotzen baitzituen.

Bigarren bakarrizketa honetan berriro atzerritar idazle batengana jo zuten. Oraingoan Patrick Süskind-ek ikusi zuen bere hitza euskaraz. Ahaztu barik, Susa argitaletxeak antzerki-lana paperezko orrietan eskaini zuela.

Kontrabaxua-ren ordezkoa aurkitzea ez zen makala. Erronkari ekin eta bilaketa korapilatsu baten ondoren, otsailean, *Izarretako bitakora*-k ikusi zuen argia. Honek ere, taldeak aurreko biekin zabaldu duen lerroari darraio. Atzerritar idazle aukeratua Stanislaw Lem izan da eta moldaketak bilbotarraren eskua nabari islatzen du.

Lan honek duen hurbiltasuna eskertzekoa da. Akto-
rearen izerdiak busti egiten baitu ikusleen begirada. Espazioan zehar ematen den odisea honetan irudimena da nagusi. Mikel Martinezen berba-jarioak makina bat irudi sortarazten du hartzaileengan. Umorea, aurrekoetan bezalaxe, ardatz nagusia da eta aktorearen lanak inoiz baino babesleku ederragoa du eszenografia landu batean. Jose Ibarrola eszenagilearen lanarekin batera Karlos Paneraren zuzendaritza eta Jose Ramon Utrexen euskarazko egokitzapena dira arrakasta honen beste hiru habeak.

Nire duda-muda bakarra oraingo gaztelaniazko moldaketan datza. Euskal antzerki elebidun joera nagusi honek ez ote dio egin kalte euskaraz eraturako emanaldi-sareari. Ion Tychy *Izarretako Bitakora* lanaren protagonista galaktikoa euskaraz mintzatzea zirrarragarria iruditu zitzaidan. Ni Euskal Herrian euskaraz soilik burututako ekoizpenen alde paratuko naiz beti.

Cary Rosa

Aktoreak Kubatik etorri ziren *Maité* telesaioan esku hartzeko eta lana amaitutakoan bakar bat bueltatu zen Kari-beko irlara. Kubatar talde honek itzal ederra eskuratu zuen gurean *Maité* filma arrakastatsuen ondorioz. Geroago ETBko telesailaren aukera heldu zitzaien eta aho bete hartz geratu ziren Europako bizimodua ikusita.

Cary Rosa irilatik etorritako aktoretako bat izan zen. Fidelityn estutasunak berriro jasan nahi ez eta Donostialdean aurkitu du kabi berria. Gainera, ETBn eginiko ekoizpenaren lan-baldintzekin bat etorri ez zenez, salaketa jarri zuen auzitegian.

Cary Rosaren kasuak bazterrak harrotu ditu eta gai eztabaidagarria altxatu du lau haizetara. Ez dakigu zergatik. Sosen distiragatik edota abokatu baten iradokizunagatik... nekez jakingo dugu arrazoia, baina legea lagun Angel Amigo ekoizleari auzia irabazi dio. Euskal ekoizpenean, estatu espainiarreko ikus-entzunezkoen esparruko lan-hitzarmenak agintzen duena baino askoz gutxiago kobratzen dela azalarazi du. Horri gehitu ahal izango genioke: Kuban baino askoz gehiago.

Hitzetik hortzera dabil gai hau. Zergatik atzerritik etorritako aktore batek altxatu du ekaitzen kutxaren estalkia? Berton somatzen den beldurragatik, akaso. Neurri batean ikara nabaria da lanbide honetan. Baldintzak onartu ohi dira ezerren truke ez geratzearen. Eta denboraren poderioz, ETBk duen monopolioari esker lan-baldintzak gero eta estuago jarri dira.

Angel Amigoren ekoiztetxeak eta Pausokak ondo dakite nola moldatu baldintzen eskasian, haien eskuetan baitaude fikziozko telesaio gehienak. Batzuetan ez omen dute diru franko irabazten (*Maité* izan liteke adibidea), bestetan, diru mordoia lortu ei dute (*Goenkale*, adibidez) ekoizpen eredu eta publizitateari esker.

Dena den, kubatarraren suizidio artistikoa denon ahotan dagoen bitartean Euskal Aktoreen Batasunak ETBrekin mehatxurik gabeko negoziaketa eskatu du. Bertoko lan-baldintzak zehaztea, hain zuzen ere. Protagonistak lan-saioko 80.000 pezeta eta banaketako aktoreak 56.000 irabazi nahi izango zuketena, Madrilen, Imanol Ariasek 3 milioi eta Emma Suarezek 2 milioi lan-saio berberean eskuratzen duten bitartean.

Gainera, jakin ezazue Espainiako telesail arrakastatsu batzuen gastu gehienak publizitatearen bidez kitatzea lortzen den neurrian, ETBk Jaurlaritzaren kultur-aurrekontuak xurgatzen dituela. Tokian tokiko izango litzateke zuzenena.

Mikel Urdangarin

Euskal eszenan azaldu den azkenengo ezustekorik gozoe-na Mikel Urdangarin dugu. Kantagileen labekada berriari buruz hamaika hitz argitaratu da dagoeneko baina zornotzar honen lan xumea nabarmen agertu da azken aldi honetan.

Esan bezala, Zornotzakoa da. Behin gertatu zitzaidan, lagun batzuek Markeliñe antzerki taldearen zornotzartasunari uko egiten ziotela haren kalitatea maila gorenekoa baitzen. Frantziarra, behinik behin, izan behar zelakoan zeuden. Zornotza nortasunik gabeko autobidegurutze bat baino ezin ei da izan. Horra hor erantzuna: euskal antzerki talderik hoberenetako bat eta sentsibiltate handiko kantugile bikaina.

Musikaren ildora itzuliz, Mikel Urdangarin bertsolaritzaren eremutik datorrela gogoan dugu. Bat-batekotasunean lortu ez duen arrakasta kantuen moldaketaren bidez etorriko zaio.

Kantugilea 1996an ezagutu genuen. Kafe Antzokian «kantu kantari» sailerako animatzailea behar genuen eta. Xume, apal, zintzo, bere musika den moduan, azaldu zen gitarrajole batekin. Aurki begirunea sortu zuen kantatzera hurreratu zirenen artean. Gainera, kantu ezagunez gain, berak burututakoren bat ere eskaini zigun. Izan ere, inork ez zuen espero hiru urte beranduago bi disko izango zituenean kalean.

Bigarrena, *Badira hiru aste dut*, emaitza gozo eta iradokorra dastatzea pozgarria da. Benito Lertxundiri dion mirespena nekez ezkuta dezake. 77ko oriotarra dakarkigu gogora, musika zeltan murgiltzen den heinean. Eskozian barrena eginiko bidaia izan omen du sortze-iturria. Handik ekarririko bibolinak giroa marrazten du, Zuberoako tabernen eta eskoziar-irlandar puben arteko musika-arnasa dariolarik.

Patuak (agian zerbait gehiagok) bildu nahi izan ditu Urdangarin eta Morau diskoetxe berberean. Gaztelupeko Hotsak-en, hain zuzen ere. Badira dozena erdi urte Morauk gure belarriak asaldatu zituela Coca Colaren utopiarekin. Aldi honetan, Morauk ikusle iraunkorra eskuratu

du baina oraindik ez du jauzi nabarmenik eman. Ezaguna da baina oso eremu urritan.

Horregatik Mikel Urdangarinek jakin badaki lan nekeza dela musikaren eszenan berezko lekua lortzea. Guk zortetik handiena opa nahi diogu, zornotzarraren musikak gatibatu baikaitu.

Gogoratu bestela, Morauk *Euskaldunon Egunkaria*-n aipatzen zituen bere hamar ezinbesteko musika-lanen artean zer nolako izenak agertzen ziren: Jose Alfonso, Woody Guthrie, Billy Bragg... Hemen maisu handi horien jarraitzaileekin konformatu behar.

Alex de la Iglesia

Acción mutante (1992), *El día de la bestia* (1995), *Perdita Durango* (1997) eta azkenik, *Muertos de risa* (1999). Hona hemen luzemetraien eremuan bilbotarraren ibilbide osoa.

Estreinako filma, ohikoa denez, zuzendariaren adorean oinarritu zen. Bigarrena Almodovarren deialdiari erantzun eta Madrilerako jo zuen. Hirugarrena burutzeko, berriz, Ameriketara joan zen eta Madrileko etxera itzuliz azken emaitza estreinatu berria du. Hamarkada batean lau film egitea ez da ahuntzaren gauerdiko eztula.

Publizitate kanpaina izugarri eta ozen batek astindu zuen zinezale oro *Muertos de risa*-ren estreinaldia zela eta. Badirudi lehenengo asteburuan merkatu espainiarraren marka guztiak puskatu zituela. Orain arte aurreneko asteburuan diru gehien eskuratua zuen filmea *Two much* (Banderas-Griffith) genuen. Alex de la Iglesiaren filmak, berriz, asteburuko diru-poltsa hori gaintitu bide du.

Kanpainaren bukaeran berriro neurtu beharrean izango gara, makal ibiliko delakoan bainago. Aspaldian ez nuela filma amaitu aurretik zine-gelatik ateratzen inor ikusten eta honekin hala gertatu zen. Aitortu behar dut aldendu zirenekin bat natorrela. *Muertos de risa* lan aspergarri, pobre eta zentzugabekoa baita.

Norbaiti entzun nion zinemari buruzko honako definizio hau: norberak horrenbeste maite duen «egoaren» lantegia. Alex de la Iglesiak berak lan berri honetan bere

buruak gordetzen zituen mamuak plazaratu ditu eta egia esan, ez dira nire gustuko izan. Are gehiago Espainiako kulturaren uztartutako ikur horiek diktadura garaian sortuak zirela gogoratzen badugu.

Esteso-Pajares, Tip-Coll, Lusson-Codeso... bikote umoregileei sasiomenaldi gazi-gozo eta txepel honetan Alex de la Iglesiak artearen legeak ondo meneratzen dituela erakutsi du baina Oscarrak eskuratzen dituzten film gehienekin gertatzen den bezala, mamia hutsaren hurrengoa da. Jakina denez, azala, platanoarena kasu, zaka-rrontzian bukatzen da.

Baliteke *Muertos de risa* filmak sariren bat irabaztea. Gaur egun, sariak mordoka banatzen baitira non edo non. Eta gainera, euskal zinemari dagokion sariren bat ere. Zergatik ez? *Barrio* euskal filmik hoberena izan zen *El Mundo del País Vasco* egunkariarentzat. Madril Euskal Herriko zinema-hiriburua denez gero, edozeinek du aukera euskal sustraidun senideren bat izanez gero.

Lotsagarria da euskal zinemaren alorrean sartzen ari diren film zerrenda amaitezina. Jakin badakigu definizioa zehaztea oso zaila dela baina «dena da euskal zinema» leloaren aurka jarri nahi dut neure burua.

Noizko euskal zinemak mereziko lukeen nortasuna? *Sí, quiero* ikusiko dugu. Hala ere, esperantza Bilbon dagoen kalerik txikiena dela esaten zuen Gabriel Arestik. ¶